

Катерина Демчик
Kateryna Demchuk

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

DEVELOPMENT OF AESTHETIC FEELINGS OF CHILDEN OF SENIOR PRE-SCHOOL AGE BY MEANS OF MUSEUM PEDAGOGICS

Статтю присвячено актуальній у сьогоденні проблемі використання музейної педагогіки в практиці вітчизняної дошкільної освіти. Визначено умови та прийоми, необхідні для ефективного формування естетичних почуттів старших дошкільників за допомогою художніх музеїв, картинних галерей, художніх виставок, а також у процесі тісної співпраці з ними закладів дошкільної освіти та сімей дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: екскурсія, експозиція, естетичні почуття, музейна педагогіка, образотворча діяльність, репродукція, художній музей.

Щорічні зміни у системі вітчизняної освіти загалом, і дошкільної, зокрема, спонукають науковців галузей дошкільної педагогіки та мистецтвознавства звертати увагу на різні важелі формування естетичних почуттів сучасних старших дошкільників. Саме до них й відносять музейну педагогіку, оскільки педагогічна спільнота спрямована на реалізацію ціннісних орієнтирів і пріоритетів особистості на засадах європейських вимірів якості освіти.

Відомо, що музейна педагогіка є досить “молодою” наукою, яка в Україні почала свій розвиток у II пол. XX ст. і рухалась інтенсивними кроками вперед на поч. XXI ст. Слід пригадати, що тлумачень музейної педагогіки є досить багато, але вартим уваги є визначення, подане у фахових довідниках дошкільної освіти. Так, “педагогіка музейна – це галузь, що вивчає історію, особливості культурно-освітньої діяльності музеїв, методи впливів музеїв на різні категорії відвідувачів, взаємодію з навчальними закладами тощо. Основна мета педагогіки музейної – залучення підростаючого покоління, творчий розвиток особистості” [2].

Загальновідомо, що відвідування музею для дитини є значною подією у житті, яка потім буде у пам’яті все життя. Відомо дослідниця проблеми значення музею в житті дитини старшого дошкільного віку Л. Пантелеєва вважала, що безпосереднє ознайомлення дошкільників із експозиціями художніх музеїв, тобто справжніми історичними експонатами, із архітектурою будівель та інтер’єрами зал мають величезний емоційний вплив на дітей, що є безумовно неоціненним в формуванні особистості дитини й, разом з тим, духовно-інтелектуального потенціалу суспільства загалом [5, с. 7].

О. Каплуновська звернула увагу на формальний підхід до проблеми використання музею в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Дослідник зауважила, що “дехто з педагогів створює гарні музеї українського мистецтва, однак недостатньо залучає дошкільників до поповнення експонатів, їх розміщення, замало мотивує дітей до їх відвідування, чітко регламентує перебування дітей у часі та обмежує їхню практичну діяльність у музеї [3, с. 4-5].

До вивчення проблеми музейної педагогіки долучався також видатний педагог В. Сухомлинський, який уважав читання картин одним із найскладніших засобів емоційно-естетичного впливу на дитину. У його тлумаченні цей процес є “поглибленим пізнанням речей і – що особливо важливо – пізнанням світу почуттів”. На думку педагога, виставка, експозиції мають бути постійно змінними та доступними вихованцям. Саме тому він зауважував, що

якщо картини висять на стіні кілька місяців, то діти перестають звертати на них увагу і твори мистецтва втрачають частину емоційного й естетичного впливу” [7, с. 125].

Безпосереднє спілкування старших дошкільників із творами мистецтва є досить значним, оскільки у них виникає бажання опинитись у зображенні. Чуттєве сприйняття допомагає їй відчувати тонкі нюанси настрою, які насичують картину, тому діти – завжди вдячні глядачі. Їхні фантазери мандрують у картині, відчувають вітер на щоках, запах осені, розуміють, про що розповідає листя. Таке сприйняття живопису допомагає краще відчувати мистецтво і відгукватися своїми почуттями на його красу [3, с. 26–27].

Досить важливим є той факт, що суттєвою відмінністю музейної педагогіки від вербальних методик освітніх закладів є зоровий (візуальний) контакт дитини із оригіналами творів мистецтва. Досвід роботи сучасних практиків у закладах дошкільної освіти дає підстави вважати, що повноцінний розвиток дітей багато в чому залежить від особистості, культури вихователя, умов у сім’ї, інтелекту батьків тощо.

Для ефективності процесу формування естетичних почуттів дітей старшого дошкільного віку при ознайомленні з музеями, картинними галереями, художніми виставками, за Л. Пантелеєвою, необхідні:

- організація відповідного предметно-просторового середовища (ізостудія, міні-музей тощо);
- спеціальний підбір художньо-дидактичних посібників, матеріалів і технічних засобів навчання (ТЗН). Особлива увага звертається на якість репродукцій та екранно-звукових посібників;
- професійно-грамотна та індивідуально-диференційована робота вихователя та музейного педагога [2, с. 7].

Саме останній аспект успішності співпраці музейних педагогів та педагогів закладів дошкільної освіти має вирішальну роль у подальшому формуванні у дітей старшого дошкільного віку естетичних почуттів. Наприклад, у сучасних закладах дошкільної освіти дітям демонструють репродукції картин, розповідають про музеї. В музеї з дітьми працює спеціаліст-мистецтвознавець, який розповідає про експонати, художників, музей як скарбницю мистецьких цінностей, звертаючи особливу увагу на архітектуру будівлі, інтер’єри зал тощо. До проведення екскурсії може залучатись вихователь, але, за певних обставин, екскурсію варто запропонувати лише музейному педагогові. Це пояснюється тим, що вихователь не може знати усіх тонкощів створення того чи іншого твору мистецтва, специфіки індивідуальних технік художників, скульпторів, графіків тощо.

Після відвідування художнього музею, картинної галереї, художньої виставки в закладах дошкільної освіти проводяться заняття з образотворчої діяльності, на яких старші дошкільники мають змогу виразити свої враження у малюванні, ліпленні або аплікації, згадуючи картини, які вони споглядали в музеї, розглядають слайд-шоу або репродукції музейних колекцій. Як підсумковий етап на закріплення побаченого й почутого у музеї, у закладах дошкільної освіти створюють міні-музеї, влаштовують різні мистецькі розваги, до яких залучають батьків, колег та інших гостей.

Варто зазначити, що зростаючий інтерес батьків до відвідин художніх музеїв із дітьми старшого дошкільного віку стимулює музейних педагогів створювати спеціальні музейні програми занять, студії живопису, малюнка, дизайну; проводити екскурсії до музеїв і “мистецтвознавчі бесіди” з дітьми у сучасних закладах дошкільної освіти. Тому вихователь стає основним посередником між дітьми та музеєм, а це досить відповідальна просвітницька робота, направлена на формування у старших дошкільників естетичних почуттів.

Окрім того, специфіка освітнього процесу за матеріалами художнього музею полягає у тому, щоб допомогти дитині навчитися сприймати твори мистецтва, збудити потребу до створення прекрасного і в своєму побуті. Низка науковців (А. Бакушинський, О. Ванслов, Д. Гібсон, Н. Кульчинська, О. Некрасова-Каратаєва, Б. Столяров, Б. Юсов та інші) зазначають,

що йдеться про залучення дітей до історії мистецтва (у формі “ігор-подорожей”); знайомство з художником (біографією, історією написання твору), художніми матеріалами, інструментами, способами створення образу, картини (технікою); про оволодіння деяким мистецтвознавчим словниковим запасом, засвоєння навичок стійкого художнього сприйняття [6, с. 9].

Місія музейного педагога у співпраці з вихователем досить відповідальна й важка, оскільки перше, на що вони повинні звертати увагу, це піклуватись япро те, щоби перше ознайомлення дітей із художнім музеєм та його експозиціями мало особливе значення, оскільки потребує їхньої внутрішньої готовності та емоційної настроєності. Загальновідомо, що в музеї робота з дітьми старшого дошкільного віку передбачає тісну співпрацю закладу дошкільної освіти з музейними педагогами (екскурсоводами). Тобто, якщо в закладі дошкільної освіти проводиться підготовча робота з дітьми безпосередньо перед відвідуванням музею, а також закріплення естетичних вражень після екскурсії, то в самому музеї організуються цілеспрямовані екскурсії, відвідування лекторіїв для дошкільників (з батьками), працюють ізостудії та художні гуртки, пропонують довідкову літературу та путівники, книги-посібники й ілюстративний матеріал (слайд-шоу, відеоматеріали). Так, наприклад, при Національному художньому музеї українського образотворчого мистецтва (м. Київ) працює програма з ознайомлення дітей і дорослих із життям та творчістю провідних, а також маловідомих митців світового та вітчизняного мистецтва (<http://namu.kiev.ua/>). Окрім того, у столиці працюють екскурсійні програми з ознайомлення з вітчизняною архітектурою та скульптурою.

Правильно збудований зоровий ряд та грамотно організоване художнє сприйняття дітьми старшого дошкільного віку творів мистецтва – це дві найважливіші умови формування у них естетичних почуттів. Отже, при відборі матеріалу, перш за все, слід зважати на високу художню якість творів, міру їхньої доступності для дитини, яскраву образність та декоративність.

З практики дошкільної освіти сучасності відомо, що дитина старшого дошкільного віку найбільш ефективно сприймає інформацію зором лише у перші 15–20 хвилин, тому на занятті оптимальною є демонстрація не більше 7–9 різних за характером творів. З урахуванням цього, заняття у закладі дошкільної освіти не повинне тривати більше 25–30 хвилин, а у музеї – 40–45 хвилин. Слід зазначити, що зоровий ряд складають такі твори мистецтва, як картини, скульптура, а також предмети декоративно-прикладного мистецтва тощо. Крім того сюди відносять також усе матеріально-культурне оточення, яке сприяло створенню митцем своїх робіт. На заняттях із образотворчої діяльності на матеріалі образотворчого мистецтва, як у закладі дошкільної освіти, так і в музеї (на виставці, в майстерні художника) особливо корисним є показ інтер’єру цієї майстерні (живописця, графіка, скульптора, гончаря, модельєра, іграшкаря тощо), устаткування (мольберт, палітру, пензлі, манекен тощо) і матеріали (фарби, олівці, глину, камінь тощо).

Л. Пантелеєва виокремила такі прийоми організації роботи з дітьми старшого дошкільного віку:

- бесіда-діалог (педагога, екскурсовода): як сформулювати запитання до дітей, щоб отримати змістовну відповідь; як продовжити діалог у контексті теми; як підвести підсумок заняття, стимулюючи дітей вербально та зорово поєднати свої враження тощо;
- розгляд творів мистецтва: що у творі головне, а що другорядне для запам’ятовування, на що звертають увагу діти та який спектр глядацьких симпатій до одного й того ж твору; чи помічають вони засоби виразності (колір, візерунок, ритм, фактура виробу, колорит, декоративність, композиція змісту картини тощо);
- підсумкова бесіда-гра для закріплення засвоєного дітьми. Переважно жива бесіда або гра “в художника”, “у глядача”, в основі яких – художні спостереження, враження, зорові асоціації, пов’язані з уявленнями дітей про “образ музею”. Ці бесіди повинні нести дітям радість, відчуття самодостатності від спілкування з прекрасним. Наприклад, педагог може поставити питання за змістом твору (Хто чи що зображене? Як ти думаєш, що хотів сказати художник? тощо); за образотворчо-виразними засобами (Як це художник

зробив? Як за допомогою фарб художник виділив головне? Як ти думаєш, чому? Чому така композиція? тощо); за настроєм (Яке почуття у тебе викликає ця картина?); у зв'язку із життєвим досвідом дитини (Чи знайоме тобі те, що зобразив художник? Як би ти вчинив на місці героя? тощо); за технікою виконання (Як називаються фарби, якими працював художник? Якими матеріалами користується скульптор? тощо) [5, с. 15].

Н. Гагаріна, досліджуючи комунікативний аспект використання музейної педагогіки, у своїх дослідженнях наводить приклади різноманітних форм роботи (як з дорослими, так і з дошкільниками): квести, інтерактивні екскурсії, театралізовані екскурсії, тематичні проекти, цикли, музейні фільми, майстер-класи, електронні альбоми, клуби тощо (рис. 1). З-поміж запропонованого науковцем слід звернути увагу на своєрідну форму роботи музейної педагогіки – музейну казку. Суть її полягає у тому, що “малюки у звичайному музеї, галереї чи міні-музеї дошкільного закладу слухають казку, у якій чарівні події прив'язані до експонатів, об'єктів чи персонажів мистецьких творів. Основною метою музейної казки є етичне та естетичне виховання” [1, с. 18-20].

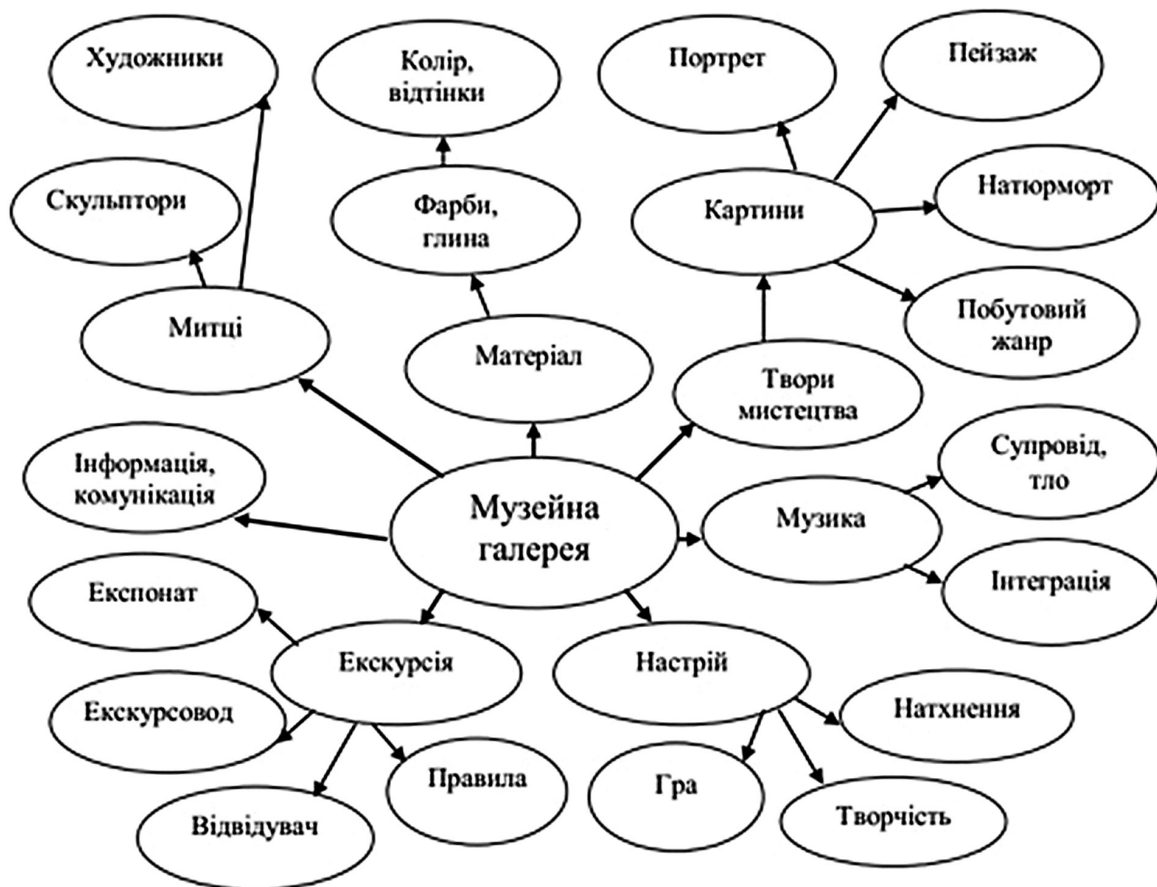

Рис. 1. Інтелектуальна карта "Музейна галерея"

Слід зазначити, що проведення різних форм життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку у плані їхнього естетичного виховання та розвитку естетичних почуттів, зокрема, складається із трьох основних етапів:

- підготовка дітей у закладі дошкільної освіти до відвідин музею (проводиться вихователем і музейним педагогом);
- робота з дітьми безпосередньо на екскурсіях у музеї (проводиться музейним, педагогом-мистецтвознавцем);
- робота з дітьми в закладі дошкільної освіти по закріпленню музейних вражень (проводиться вихователем).

Г. Маслай, Н. Ясінська запропонували модель музейно-педагогічного процесу та його складові: музейне середовище, приміщення, простір, експозиція, експонат, глядач, музейний педагог; форми музейно-педагогічного процесу (екскурсія, заняття в музейній аудиторії, лекція, виставка); методологічну основу музейно-педагогічного процесу (діалог з пам'яттю, музейним педагогом, міжособистісний діалог [4].

Як відомо, процес входження дитини до світу мистецтва настільки індивідуальний, тому їхні перші враження є самими глибокими та найсильнішими. А це вимагає від педагогів сучасних закладів дошкільної освіти та музейних педагогів ретельної підготовки до першої екскурсії у музей як до справжнього свята для дитини.

Слід пам'ятати, що робота на першому етапі є специфічною, оскільки музейна експозиція настільки стародавня, що ознайомлення дитини з експонатами краще починати у дитячому саду. Це можливо за допомоги сучасної поліграфії (репродукції, ілюстрації) та екранних засобів (слайд- та відеопрограми), а також справжніх зразків народної іграшки, предметів побуту тощо. Перевагою є те, що у закладі дошкільної освіти старші дошкільники можуть розглядати вироби з різних боків, оцінити їхню форму, візерунок, колір тощо. А у музеї увага зосереджується на достовірності, унікальності того чи іншого твору мистецтва. Дуже важливо, щоб демонстровані в закладі дошкільної освіти копії музейних експонатів діти згодом побачили і в оригіналах. У формуванні художнього бачення старшого дошкільника важливою, перш за все, є зосередженість, тобто коли він вдивляється, споглядає, співпереживає відчуттям митця, а пізніше вже йде коротка розповідь-бесіда про цей експонат, художника, музей. Музейний педагог зацікавлює дітей мистецтвознавчою бесідою-діалогом безпосередньо у зоровому контакті із оригіналом, а вихователь у дитячому садку проводить заняття-бесіду за репродукціями або слайдами, що відтворюють музейні експонати.

Важливим є те, що музейний педагог при розгляді експозицій зупиняється на важливих для дітей деталях під час діалогу, а вихователь спонукає дітей до спілкування і, разом з тим, збуджує у них стійкі художні інтереси, потребу ділитись своїми враженнями, почуттями та знаннями не лише з однолітками, але й і з дорослими. Це спричинить те, що згодом старших дошкільників підводитимуть до різних видів та жанрів образотворчого мистецтва.

Отже, музейна педагогіка розвивається й надалі в сучасному освітньому просторі та має неоцінене значення для формування у дітей старшого дошкільного віку естетичних почуттів засобами мистецтва. Важливе місце у впровадженні елементів музейної педагогіки в практику сучасних закладів дошкільної освіти відводиться музейному педагогу, який є посередником між дитиною, відвідувачем та тими духовними цінностями, які він прагне передати.

Список використаних джерел

1. Гагаріна Н.П. Художньо-продуктивна компетенція дошкільників. Діти і картини: навч.-метод. посібн. Кропивницький : КЗ "КОІППО імені Василя Сухомлинського", 2017. 48 с.
2. Дошкільна освіта : словник-довідник : понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К.Л. Крутій, О.О. Фунтікова. Запоріжжя : "ЛПС" ЛТД, 2010. С. 189.
3. Каплуновська О. Україна – моя Батьківщина : парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.
4. Маслай Г., Ясінська Н. Роль музейної педагогіки в освітньому процесі / Музейний простір Волині // URL: http://volyn-museum.com.ua/publ/muzej_osviti_volini_pri_volinskomu_instituti_pisljadiplomnoji_pedagogichnoji_osviti/rol_muzejnoji_pedagogiki_v_osvitnomu_procesi/37-1-0-163 (дата звернення: 02.10.2018).
5. Пантелеєва Л.В. Музей и дети. Москва : Карапуз, 2000.
6. Столяров Б.А. Музейная педагогика, история, теория, практика : учебное пособие. Москва : Высшая школа, 2004. 216 с.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. Київ. Радянська школи, 1977. 559 с.

The article is devoted to the current issue of the use of museum pedagogy in the practice of domestic pre-school education. The author notes that museums have a powerful potential for artistic heritage. Different approaches to the problem of significance of the museum in the life of a child are described. To provide the effectiveness of the process of formation of aesthetic feelings of children of senior pre-school age it is necessary to: organize the corresponding subject-space environment, special selection of artistic and didactic manuals, materials, professional literature and individually differentiated work of the educator and museum pedagogue.

The conditions and techniques necessary for effective formation of aesthetic feelings of senior pre-school children by means of art museums, art galleries, art exhibitions are defined. Examples of educational programs of museums are presented in close cooperation with teachers of pre-school establishments. The emphasis is on the importance of cooperation with museum educators, teachers of pre-school establishments and families of the senior pre-school children.

The author examines the consistent work at classes in pre-school establishments, which use methods and techniques of museum pedagogy. An interesting form of work of the museum pedagogy (museum fairy tale), the main purpose of which is the aesthetic education of children of senior preschool age by means of fine arts, is highlighted.

It is known, that the process of entering a child into the world of art is so individual, so their first impressions are the deepest and most powerful. This means that teachers of modern institutions of preschool education and museum teachers have to be prepared carefully for the first tour to the museum to make it a true holiday for a child.

It is generalized that museum pedagogy continues to develop in modern educational space and has invaluable importance for the formation of senior preschoolers' aesthetic feelings by means of art.

Key words: excursion, exposition, aesthetic feelings, museum pedagogy, fine art activities, reproduction, art museum.

УДК: 378.14:37.015.3

DOI: 10.32626/2309-9763.2018-25.-2.169-175

Наталія Каньоса
Nataliia Kanosa

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ОСОБИСТІНООРІЄНТОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

USE OF NEW TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF PERSONALITY-ORIENTED TRAINING OF SPECIALISTS IN PRESCHOOL EDUCATION

Статтю присвячено проблемі професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти. Розглянуто поняття арт-педагогіки як складової педагогіки. Проаналізовано роль арт-педагогічних технологій навчання. Визначено, що важливою складовою фахової підготовки майбутніх вихователів ЗДО є розвиток професійної творчості.

Ключові слова: новітні технології, арт-педагогіка, арт-терапія, освітній процес, особистісно орієнтована підготовка, професійна підготовка.

Сучасний світ є надзвичайно конкурентним і від якості освіти, рівня підготовки педагогів залежить, яке місце посідає в ньому Україна. Основні положення розвитку освіти визначено в Концепції та Програмі розвитку в Україні системи освіти протягом життя, в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр., у Концепції освіти дорослих в Україні,